

УДК 517.5

ПРО АПРОКСИМАЦІЮ І ПОВОДЖЕННЯ ЗАЛИШКУ ІНТЕГРАЛА ЛАПЛАСА-СТИЛЬЄСА

Любов МИКИТЮК, Олена ПОСІКО

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна*

Досліджено апроксимацію і асимптотичне поводження залишку інтеграла $\int_0^\infty f(x) \exp\{sx\} dF(x)$, де функція f додатна й обмежена на кожному скінченому проміжку, а функція F невід'ємна, неспадна, необмежена і неперервна справа на $[0, +\infty)$.

Ключові слова: інтеграл Лапласа-Стільтьєса, залишок інтеграла Лапласа-Стільтьєса.

1. Нехай V - клас функцій F , невід'ємних, неспадних, необмежених і неперервних справа на $[0; +\infty)$. Позначимо через $W(F)$ клас функцій f , невід'ємних на $[0; +\infty)$, обмежених на кожному скінченому проміжку і таких, що інтеграл Лебега-Стільтьєса $\int_0^\tau f(x) \exp\{sx\} dF(x)$ існує для всіх $s = \sigma + it$ і $\tau \in [0; +\infty)$. Інтеграл

$$I(s) = \int_0^\infty f(x) \exp\{sx\} dF(x) \quad (1.1)$$

називається інтегралом Лапласа-Стільтьєса. Якщо (λ_n) – зростаюча до $+\infty$ послідовність невід'ємних чисел ($\lambda_0 = 0$), $F(x) = n(x)$, де $n(t) = \sum_{\lambda_n \leq t} 1$ – лічильна функція цієї послідовності, f – така невід'ємна на $[0, +\infty)$ функція, що

$f(\lambda_n) = a_n \geq 0$ для всіх $n \geq 0$, то

$$D(s) := I(s) = \sum_{n=0}^{\infty} a_n \exp\{s\lambda_n\} \quad (1.2)$$

є рядом Діріхле з невід'ємними показниками та коефіцієнтами.

Для $\sigma < \sigma_a$, де σ_a - абсциса абсолютної збіжності ряду (1.2), приймемо $E_n(\sigma) = E_n(D, \sigma) = \inf_{P \in \Pi_k(\lambda)} \left\{ \sup_{t \in \mathbb{R}} |D(\sigma + it) - P(\sigma + it)| \right\}$, де $\Pi_k(\lambda)$ - клас експоненціальних поліномів вигляду $\sum_{n=1}^k a_n \exp\{s\lambda_n\}$.

Число $\sigma_a \in (-\infty, +\infty)$ називатимемо абсцисою абсолютної збіжності інтеграла (1.1), якщо він абсолютно збіжний для $\sigma < \sigma_a$ і абсолютно розбіжний для $\sigma > \sigma_a$. Якщо інтеграл (1.1) абсолютно збіжний для кожного $\sigma < +\infty$, то приймаємо $\sigma_a = +\infty$. Якщо інтеграл (1.1) абсолютно розбіжний для кожного $\sigma > -\infty$, то приймаємо $\sigma_a = -\infty$.

Нехай абсциса абсолютної збіжності $I(s)$ становить $\sigma_a = 0$. Для $\sigma < 0$ приймемо

$$E_\tau(\sigma) = E_\tau(I, \sigma) = \inf_{\omega \in W(F)} \left\{ \sup_{t \in \mathbb{R}} \left| I(\sigma + it) - \int_0^\tau \omega(x) \exp\{(\sigma + it)x\} dF(x) \right| \right\}.$$

Позначимо через $R_\tau(\sigma) = R_\tau(I, \sigma) = \int_\tau^\infty f(x) \exp\{\sigma x\} dF(x)$ залишок інтеграла Лапласа-Стільтьєса (1.1).

В [1] для рядів Діріхле з нульовою абсцисою абсолютної збіжності отримано такі оцінки $E_n(\sigma)$:

$$|a_{n+1}| \exp\{\sigma \lambda_{n+1}\} \leq E_n(\sigma) \leq \sum_{k=n+1}^{\infty} |a_k| \exp\{\sigma \lambda_k\}. \quad (1.3)$$

У [2,3] зазначено зв'язок між асимптотичними поводженнями залишку $R_n(\sigma) = R_n(D, \sigma) = \sum_{k=n}^{\infty} a_k \exp\{\sigma \lambda_k\}$ ряду Діріхле (1.2) та його коефіцієнтів a_n , звідки, з огляду на (1.3), отримано зв'язок між асимптотичними поводженнями $E_n(\sigma)$ і a_n .

Мета нашої праці — отримати аналоги результатів з [1,2,3] для інтегралів Лапласа-Стільтьєса, зокрема, отримання оцінок $E_\tau(\sigma)$ зверху і знизу, а також зв'язку між асимптотичними поводженнями $E_\tau(\sigma)$ та функцією $f(x)$.

2. Оцінки $E_\tau(\sigma)$ зверху і знизу.

Теорема 1. Для всіх $\sigma < 0$ і для всіх точок $x > \tau$ виконується нерівність

$$E_\tau(\sigma) \geq c(x) f(x) \exp\{\sigma x\}, \quad (2.1)$$

де $c(x) = F(x) - F(x-0)$.

Доведення. Якщо x не є точкою стрибка функції $F(x)$, то нерівність (2.1) очевидна.

Нехай $x = x_0$ — точка стрибка. Приймемо $I_M(s) = \int_0^M f(x) \exp\{sx\} dF(x)$, $M > x_0$. Тоді для будь-якого інтеграла $\int_0^\tau \omega(x) \exp\{sx\} dF(x)$ ($\omega \in W(F)$) і для всіх $M > \tau$ отримуємо

$$I_M(\sigma + it) - \int_0^\tau \omega(x) \exp\{(\sigma + it)x\} dF(x) = \int_0^M \varphi(x) \exp\{itx\} dF(x),$$

де

$$\varphi(x) = \begin{cases} f(x) \exp\{\sigma x\}, & x > \tau, \\ (f(x) - \omega(x)) \exp\{\sigma x\}, & 0 \leq x \leq \tau. \end{cases}$$

Зauważимо, що функція $\varphi(x)$ обмежена на кожному скінченному проміжку. Нехай $\varepsilon > 0$ таке, що $(x_0 - \varepsilon; x_0 + \varepsilon) \subset (0; M)$. Приймемо

$$\Omega_{\varepsilon, M} = [0; M] \setminus (x_0 - \varepsilon; x_0 + \varepsilon), \quad F_0(x) = F(x) - c(x_0) H(x - x_0),$$

$$\text{де } H(x) = \begin{cases} 1, & x \geq 0, \\ 0, & x < 0. \end{cases}$$

Тоді

$$\begin{aligned} & \int_0^M \varphi(x) \exp\{itx\} dF(x) = \\ &= \int_{\Omega_{\varepsilon, M}} \varphi(x) \exp\{itx\} dF(x) + \int_{x_0 - \varepsilon}^{x_0 + \varepsilon} \varphi(x) \exp\{itx\} dF(x) = \\ &= \int_{\Omega_{\varepsilon, M}} \varphi(x) \exp\{itx\} dF(x) + c(x_0) \varphi(x_0) \exp\{itx_0\} + \int_{x_0 - \varepsilon}^{x_0 + \varepsilon} \varphi(x) \exp\{itx\} dF_0(x). \end{aligned} \tag{2.2}$$

З побудови функції $F_0(x)$ випливає, що $F_0(x)$ не має стрибка в точці x_0 , тому

$$\begin{aligned} & \left| \int_{x_0 - \varepsilon}^{x_0 + \varepsilon} \varphi(x) \exp\{itx\} dF_0(x) \right| \leq \\ & \leq \sup_{(x_0 - \varepsilon; x_0 + \varepsilon)} \{|\varphi(x) \exp\{itx\}|\} (F_0(x_0 + \varepsilon + 0) - F_0(x_0 - \varepsilon - 0)) = o(1), \quad \varepsilon \rightarrow +0. \end{aligned} \tag{2.3}$$

Враховуючи (2.2) і (2.3), а також теорему Фубіні отримуємо

$$\begin{aligned}
 & \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \left\{ \int_0^M \varphi(x) \exp\{itx\} dF(x) \right\} \exp\{-itx_0\} dt = \\
 &= \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \left\{ \int_{\Omega_{\varepsilon, M}} \varphi(x) \exp\{itx\} dF(x) \right\} \exp\{-itx_0\} dt + \\
 &+ \frac{1}{2T} \int_{-T}^T c(x_0) \varphi(x_0) \exp\{itx_0\} \exp\{-itx_0\} dt + o(1) = \\
 &= \int_{\Omega_{\varepsilon, M}} \varphi(x) \left\{ \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \exp\{it(x - x_0)\} dt \right\} dF(x) + c(x_0) \varphi(x_0) + o(1) = \\
 &= \int_{\Omega_{\varepsilon, M}} \varphi(x) \frac{\sin T(x - x_0)}{T(x - x_0)} dF(x) + c(x_0) \varphi(x_0) + o(1).
 \end{aligned} \tag{2.4}$$

Зауважимо, що $\varphi(x) \frac{\sin T(x - x_0)}{T(x - x_0)} \rightarrow 0$ при $T \rightarrow \infty$ на множині $\Omega_{\varepsilon, M}$. Тоді, спрямовуючи $\varepsilon \rightarrow 0$, з (2.4) одержуємо

$$\begin{aligned}
 & \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \left\{ \int_0^M \varphi(x) \exp\{itx\} dF(x) \right\} \exp\{-itx_0\} dt = \\
 &= c(x_0) \varphi(x_0) = c(x_0) f(x_0) \exp\{\sigma x_0\}, \quad x_0 > \tau.
 \end{aligned}$$

Звідси

$$\begin{aligned}
 |c(x_0) f(x_0) \exp\{\sigma x_0\}| &= \left| \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \left\{ \int_0^M \varphi(x) \exp\{itx\} dF(x) \right\} \exp\{-itx_0\} dt \right| \leq \\
 &\leq \sup_{t \in \mathbb{R}} \left| \int_0^M \varphi(x) \exp\{itx\} dF(x) \right| = \sup_{t \in \mathbb{R}} \left| I_M(\sigma + it) - \int_0^\tau \omega(x) \exp\{(\sigma + it)x\} dF(x) \right|.
 \end{aligned} \tag{2.5}$$

Оскільки $\sigma < 0$, то

$$\begin{aligned} |I_M(\sigma + it) - I(\sigma + it)| &= \left| \int_0^M f(x) \exp\{(\sigma + it)x\} dF(x) - \int_0^\infty f(x) \exp\{(\sigma + it)x\} dF(x) \right| \leq \\ &\leq \int_M^\infty f(x) \exp\{\sigma x\} dF(x) = o(1), \quad M \rightarrow \infty. \end{aligned}$$

Тому

$$\begin{aligned} \sup_{t \in \mathbb{R}} \left| I_M(\sigma + it) - \int_0^\tau \omega(x) \exp\{(\sigma + it)x\} dF(x) \right| &\longrightarrow \\ &\longrightarrow \sup_{t \in \mathbb{R}} \left| I(\sigma + it) - \int_0^\tau \omega(x) \exp\{(\sigma + it)x\} dF(x) \right|, \quad M \rightarrow \infty. \end{aligned}$$

З (2.5) маємо

$$c(x_0)f(x_0) \exp\{\sigma x_0\} \leq \sup_{t \in \mathbb{R}} \left| I(\sigma + it) - \int_0^\tau \omega(x) \exp\{(\sigma + it)x\} dF(x) \right|$$

для кожного інтеграла $\int_0^\tau \omega(x) \exp\{sx\} dF(x)$, $x_0 > \tau$, а звідси випливає нерівність (2.1). Теорему 1 доведено.

Теорема 2. Для всіх $\sigma < 0$ виконується нерівність

$$E_\tau(\sigma) \leq R_\tau(\sigma).$$

Доведення.

$$\begin{aligned} E_\tau(\sigma) &\leq \sup_{t \in \mathbb{R}} \left| I(\sigma + it) - \int_0^\tau f(x) \exp\{(\sigma + it)x\} dF(x) \right| \leq \\ &\leq \sup_{t \in \mathbb{R}} \left\{ \int_\tau^\infty f(x) \exp\{\sigma x\} dF(x) \right\} = R_\tau(\sigma). \end{aligned}$$

Теорему 2 доведено.

З теореми 2 випливає, що дослідження асимптотичного поводження $E_\tau(\sigma)$ зводиться до дослідження асимптотичного поводження $R_\tau(\sigma)$.

3. Асимптотичне поводження залишку $R_\tau(\sigma)$. Як і в [4] приймемо

$$\mu(\sigma) = \sup\{f(x) \exp\{\sigma x\} : x \geq 0\}, \quad \sigma \in \mathbb{R}.$$

Тоді або $\mu(\sigma) < +\infty$ для всіх $\sigma \in \mathbb{R}$, або $\mu(\sigma) = +\infty$ для всіх $\sigma \in \mathbb{R}$, або існує число σ_μ таке, що $\mu(\sigma) < +\infty$ для всіх $\sigma < \sigma_\mu$ і $\mu(\sigma) = +\infty$ для всіх $\sigma > \sigma_\mu$.

Як і в [5] для $\sigma_\mu = A$ через $\Omega(A)$ позначимо клас додатних необмежених на $(-\infty, A)$ функцій Φ таких, що похідна Φ' є неперервною, додатною і зростаючою до $+\infty$ на $(-\infty, A)$ функцією. Для $\Phi \in \Omega(A)$ нехай φ – функція, обернена до Φ' , а $\Psi(\sigma) = \sigma - \Phi(\sigma)/\Phi'(\sigma)$ – функція, асоційована з Φ за Ньютоном.

Ми розглядатимемо лише випадки $\sigma_\mu = 0$ і $\sigma_\mu = +\infty$.

Теорема 3. *Hexай $F \in V$, $\sigma_\mu = 0$ і $\Phi \in \Omega(0)$. Якщо $\ln \mu(\sigma) \leq \Phi(\sigma)$ для всіх $\sigma \in [\sigma_0, 0)$ і $\ln F(x) = o(x|\Psi(\varphi(x))|)$ при $x \rightarrow +\infty$, то для $\sigma \in [\sigma_0, 0)$*

$$\ln(R_\tau(\sigma)e^{|\sigma|\tau}) \leq (1 + o(1))\tau|\Psi(\varphi(\tau))|, \quad \tau \rightarrow +\infty.$$

Доведення. Оскільки $\ln \mu(\sigma) \leq \Phi(\sigma)$ для всіх $\sigma \in [\sigma_0, 0)$, то $\ln f(x) \leq \Phi(\sigma) - \sigma x$ для всіх $x \geq x_0$ і $\sigma \in [\sigma_0, 0)$. Звідси для $\sigma = \varphi(x)$ отримуємо

$$\ln f(x) \leq \Phi(\varphi(x)) - x\varphi(x) = -x \left(\varphi(x) - \frac{\Phi(\varphi(x))}{\Phi'(\varphi(x))} \right) = -x\Psi(\varphi(x)), \quad x \geq x_0.$$

Тому

$$\begin{aligned} R_\tau(\sigma) &\leq \int_{\tau}^{\infty} \exp\{-x\Psi(\varphi(x)) + \sigma x\} dF(x) \leq \\ &\leq \int_{\tau}^{\infty} F(x) \exp\{-x\Psi(\varphi(x)) + \sigma x\} (\varphi(x) + |\sigma|) dx \leq \\ &\leq |\sigma| \int_{\tau}^{\infty} F(x) \exp\{-x\Psi(\varphi(x)) + \sigma x\} dx \leq \\ &\leq |\sigma| \int_{\tau}^{\infty} \exp\{(1 + \varepsilon)x|\Psi(\varphi(x))| - |\sigma|x\} dx, \quad \tau \geq \tau_0(\varepsilon). \end{aligned}$$

За правилом Лопітала одержуємо

$$\lim_{\tau \rightarrow +\infty} \frac{\int_{\tau}^{\infty} \exp\{-(1 + \varepsilon)x\Psi(\varphi(x)) - |\sigma|x\} dx}{\exp\{-(1 + \varepsilon)\tau\Psi(\varphi(\tau)) - |\sigma|\tau\}} = \lim_{\tau \rightarrow +\infty} \frac{1}{(1 + \varepsilon)\varphi(\tau) + |\sigma|} = \frac{1}{|\sigma|}.$$

Отже,

$$\ln(R_\tau(\sigma)e^{|\sigma|\tau}) \leq (1 + 2\varepsilon)\tau|\Psi(\varphi(\tau))|, \quad \tau \geq \tau_1(\varepsilon).$$

З огляду на довільність ε , теорему 3 доведено.

Теорема 4. *Hexaū F ∈ V, σμ = +∞ i Φ ∈ Ω(+∞). Якщо ln μ(σ) ≤ Φ(σ) для всіх σ ≥ σ0 ≥ 0 i ln F(x) = o(xΨ(φ(x))), x → +∞, то для σ ≥ σ0*

$$\ln R_τ(σ) ≤ -(1 + o(1))τΨ(φ(τ)), \quad τ → +∞.$$

Доведення. Як і у доведенні теореми 3, отримуємо

$$\begin{aligned} R_τ(σ) &≤ ∫_τ^∞ F(x) exp{-xΨ(φ(x)) + σx}(φ(x) - σ)dx ≤ \\ &≤ ∫_τ^∞ F(x) exp{-xΨ(φ(x)) + σx}φ(x)dx ≤ \\ &≤ ∫_τ^∞ exp{-(1 - ε)xΨ(φ(x))}φ(x)dx = \\ &= \frac{1 + o(1)}{1 - ε} exp{-(1 - ε)τΨ(φ(τ))}, \quad τ → +∞, \end{aligned}$$

тоді

$$\ln R_τ(σ) ≤ -(1 - 2ε)τΨ(φ(τ)), \quad τ ≥ τ₀(ε).$$

З огляду на довільність ε, теорему 4 доведено.

Позначимо

$$ΔF(τ) = ∫_{[τ, τ+1]} dF(x).$$

Теорема 5. *Hexaū F ∈ V, σμ = 0, f(x) → +∞ (x → +∞) i для довільного a ∈ [0, 1)*

$$\ln f(x+a) - \ln f(x) → 0, \quad x → +∞. \quad (3.1)$$

Тоді для всіх σ < 0

$$\overline{\lim}_{τ → +∞} \frac{\ln(R_τ(σ)e^{|σ|τ})}{\ln f(τ)} = 1 + \overline{\lim}_{τ → +∞} \frac{\ln ΔF(τ)}{\ln f(τ)}. \quad (3.2)$$

Доведення. Оскільки σ < 0, то

$$R_τ(σ) ≥ ∫_{[τ, τ+1]} f(x)e^{σx}dF(x) ≥ e^{σ(τ+1)} \inf_{[τ, τ+1]} f(x)ΔF(τ)$$

і з огляду на (3.1)

$$\ln(R_τ(σ)e^{|σ|τ}) ≥ σ + o(1) + \ln f(τ) + \ln ΔF(τ), \quad τ → +∞,$$

звідки

$$\overline{\lim}_{\tau \rightarrow +\infty} \frac{\ln (R_\tau(\sigma)e^{|\sigma|\tau})}{\ln f(\tau)} \geq 1 + \overline{\lim}_{\tau \rightarrow +\infty} \frac{\ln \Delta F(\tau)}{\ln f(\tau)}. \quad (3.3)$$

З іншого боку,

$$R_\tau(\sigma)e^{|\sigma|\tau} = \sum_{k=0}^{\infty} e^{|\sigma|\tau} \int_{[\tau+k, \tau+k+1)} f(x)e^{\sigma x} dF(x) \leq \sum_{k=0}^{\infty} \sup_{[\tau+k, \tau+k+1)} f(x) \Delta F(\tau+k) e^{\sigma k}. \quad (3.4)$$

З (3.1) випливає, що для кожного $\varepsilon > 0$ і всіх $\tau \geq \tau_0(\varepsilon)$

$$\sup_{[\tau+k, \tau+k+1)} \ln f(x) \leq \ln f(\tau+k) + \varepsilon \leq \ln f(\tau) + (k+1)\varepsilon.$$

Якщо

$$h := \overline{\lim}_{\tau \rightarrow +\infty} \frac{\ln \Delta F(\tau)}{\ln f(\tau)} < +\infty,$$

то $\ln \Delta F(\tau) \leq h_1 \ln f(\tau)$ для всіх $h_1 > h$ і для всіх $\tau \geq \tau_0(h_1)$. Тому з (3.4) отримуємо

$$\begin{aligned} R_\tau(\sigma)e^{|\sigma|\tau} &\leq \sum_{k=0}^{\infty} e^\varepsilon f(\tau+k) f(\tau+k)^{h_1} e^{\sigma k} \leq e^\varepsilon \sum_{k=0}^{\infty} f(\tau)^{1+h_1} e^{(1+h_1)k\varepsilon} e^{\sigma k} \leq \\ &\leq e^\varepsilon f(\tau)^{1+h_1} \sum_{k=0}^{\infty} e^{((1+h_1)\varepsilon - |\sigma|)k} = \frac{e^\varepsilon f(\tau)^{1+h_1}}{1 - e^{(1+h_1)\varepsilon - |\sigma|}} \end{aligned}$$

за умови $(1+h_1)\varepsilon < |\sigma|$, звідки з огляду на довільність ε і h_1 одержуємо нерівність

$$\overline{\lim}_{\tau \rightarrow +\infty} \frac{\ln (R_\tau(\sigma)e^{|\sigma|\tau})}{\ln f(\tau)} \leq 1 + h, \quad (3.5)$$

яка є очевидною, якщо $h = +\infty$. З (3.3) і (3.5) маємо (3.2). Теорему 5 доведено.

Зauważення 1. З теорем 1, 2 і 5 випливає, що за умов (3.1) і $f(x) \rightarrow +\infty$ ($x \rightarrow +\infty$), для всіх $\sigma < 0$ виконуються нерівності

$$1 + \overline{\lim}_{\tau \rightarrow +\infty} \frac{\ln c(\tau)}{\ln f(\tau)} \leq \overline{\lim}_{\tau \rightarrow +\infty} \frac{\ln (E_\tau(\sigma)e^{|\sigma|\tau})}{\ln f(\tau)} \leq 1 + \overline{\lim}_{\tau \rightarrow +\infty} \frac{\ln \Delta F(\tau)}{\ln f(\tau)}.$$

1. *Микитюк Л.Я., Шеремета М.М.* До апроксимації рядів Діріхле експоненціальними многочленами // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. мех.-мат.– 1999.– Вип. 53.– С.35–39.

2. *L.Ya. Mykytyuk, M.M. Sheremeta*, On the remainder of Dirichlet series // Матем. студії.– 2003.– Т.19, N 1.– С. 55-60.
3. *Микитюк Л.Я., Шеремета М.М.* Про асимптотичну поведінку залишку абсолютно збіжного у півплощині ряду Діріхле // Укр. матем. журн.– 2003.– Т.55, N 3.– С. 379-388.
4. *Посіко O.C., Скасків O.B., Шеремета M.M.* Оцінки інтегралу Лапласа-Стільтьєса //Матем. студії.– 2004.– Т.21, N 2.– С. 179-186.
5. *Шеремета M.M.* Цілі ряди Діріхле.– К., 1993.

ON THE APPROXIMATION AND BEHAVIOUR OF THE REMAINDER OF LAPLACE-STILTJES INTEGRAL

Lyubov Mykytyuk, Olena Posiko

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universitetska str., 1, 79000 Lviv, Ukraine*

Approximation and behaviour of the remainder of the integral $\int_0^\infty f(x) \exp\{sx\} dF(x)$ are investigated, where the function f is positive and bounded on each finite interval and function F is nonnegative nondecreasing unbounded and continuous on the right on $[0, +\infty)$.

Key words: Laplace-Stiltjes integral, remainder of Laplace-Stiltjes integral.

Стаття надійшла до редколегії 05.05.2005

Прийнята до друку 02.11.2006